

Окрему увагу приділено виданням, які з'явилися уже в період незалежності України, зокрема спеціалізованим спортивним журналам. Зазначимо, що дослідження генезису та розвитку періодичних спортивних видань є досить новою темою для сучасної української журналістики, що зумовлює перспективу подальших розвідок.

1. Большая Советская Энциклопедия : в 30 т. — М., 1978. — Т. 27. — 624 с.
2. Вацеба О. М. Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні / Оксана Вацеба. — Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. — 232 с.
3. Голощапов Б. Р. История физической культуры и спорта : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / Б. Р. Голощапов. — М. : Издательский центр «Академия», 2001. — 312 с.
4. Ковпак В. О. Українська спортивна періодика Галичини 20—30-х рр. ХХ ст. : історико-функціональний аспект і проблемно-тематичні домінанти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Ковпак Вадим Олегович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Ін-т журналістики. — К., 2007. — 20 с.
5. Толстой С. С. Власть и массовый спорт в СССР : на примере истории советского футбола в 1930—1950-е годы : автореф. дис. ... канд. ист. наук : 07.00.02 / Станислав Сергеевич Толстой ; Рос. гос. ун-т туризма и сервиса. — М., 2009. — 28 с.
6. Чистяков А. Л. Возникновение и пути становления спортивных обществ и клубов в Российской империи (Социально-педагогический аспект) : автореф. дис. ... канд. педагог. наук : 13.00.04 / Артур Леонидович Чистяков ; Моск. гос. акад. физ. культуры. — Малаховка, 1999. — 22 с.

Надія Кулеша

«ЩИРЕ СЛОВО» (1919—1920 рр.) З ВЛАДИВОСТОКА —
УКРАЇНСЬКА ГАЗЕТА НА ЗЕЛЕНОМУ КЛИНІ

У статті розглянуто тематичне наповнення та умови функціонування однієї з перших українських газет на Далекому Сході у 1919—1920 рр.

Ключові слова: *Далекий Схід, Владивосток, щоденна газета, українство, українська школа, українське військо, українські товариства.*

В статье рассмотрены тематическое наполнение и условия функционирования одной из первых украинских газет на Дальнем Востоке в 1919—1920 гг.

Ключевые слова: Дальний Восток, Владивосток, ежедневная газета, украинство, украинская школа, украинская армия, украинские общества.

In the article considered the thematic content and modalities of one of the first Ukrainian newspaper in the Far East in the 1919—1920.

Key words: Far East, Vladivostok, daily, the Ukrainians, the Ukrainian school, the Ukrainian army, the Ukrainian society.

Перед дослідниками української преси буремних часів кінця Першої світової війни, російської і української революцій, перших післявоєнних років постає украй нелегке завдання віднайти, оглянути *de visu*, простежити «життєпис» тогочасних пресодруків. Розкидані по різних книгозбірнях України, переважно неповні комплекти видань, часто тільки окремі числа часописів, їхній незадовільний фізичний стан створюють подекуди майже детективні колізії на шляху бібліографування конкретного пресодрука. Ще складніша ситуація з вивченням української преси 1917—1922 рр., яка виходила за межами України, зокрема на Далекому Сході. Переважна більшість цих видань залишилася на території Росії, частина з них була вивезена в еміграцію, ставши практично недоступною для українських дослідників. Без періодики ж найбільшої української діаспори 1920-х рр. неможлива цілісність національної бібліографії преси, як неможливе й розкриття маловідомих фактів української історії, зафіксованих на її сторінках.

Українські переселенці, які своєю другою батьківщиною обрали «Закитайщину» — Зелений Клин на Далекому Сході, колонізували безмежні простори притихоокеанських земель Російської імперії, що своєю площею суттєво перевищували територію України. Частка українського населення сягала подекуди 80%, налічуючи, за різними авторами, від 750 тис. [9, с. 35] до 1,5 млн осіб [1]. Революція 1917 р. і розбудова національної держави активізували українство Зеленого Клину до творення національних організацій — українських «Громад», які почали з'являтися як у великих містах — Владивостоці, Хабаровську, Благовіщенську, Свободному, Імані, Нікольську (тепер — м. Уссурійськ, Російська Федерація), Харбіні, так і по селах і малих містах. Поряд із ними поставали просвітницькі організації, господарські суб'єкти — українські крайові, кооперативні та споживчі товариства, почали активно розвиватися шкільництво і преса. Результатом I Українського далекосхідного з'їзду, який від-

бувся 11—14 червня 1917 р. в Нікольську, було створення органів центрального українського проводу — Далекосхідної української крайової ради та крайового секретаріату. Постановою цього з'їзду було звернення до Тимчасового уряду в Петрограді про визнання національної автономії для українського населення Зеленого Клину [2].

Одним з рішень цього з'їзду було забезпечення розповсюдження друкованого слова [5, с. 57]. На цей час у Владивостоці вже почала виходити перша українська газета «Українець на Зеленому Клині» (перше число датовано 30 квітня 1917 р.), яка з'явилася стараннями і під редакцією відомого у краї громадсько-політичного діяча Дмитра Боровика [7, с. 134—136]. А вже у квітні 1919 р. у Владивостоці почав виходити щоденник «Щире Слово», перше число якого датовано 12 квітня 1919 р. [7, с. 138]. Редакторами «національно-народоправної часописі» були А. Радіонов — член крайового секретаріату (1919 р.) (дослідник А. Попок подає редактором газети у 1919 р. І. Гадзамана [7, с. 138]) та А. Онуфрієнко (1920 р.), видавцем зазначався П. Хмельницький. Серед співробітників видання редакція згадувала В. Кийовича, М. Новицького, Ю. Мову (псевдонім Юрія Глушка — голови крайового секретаріату), Д. Будяка, Л. Горенка, Вуйка-Дорка (Часопись при участі... — 1919. — № 23).

Виходячи на чотирьох сторінках, щоденна газета Далекосхідного українського секретаріату намагалася бути універсальним давцем інформації для широкого кола читачів.

Редакційні передовиці, аналізуючи останні події в Україні чи актуальні місцеві теми, друкувалися під «календарною» назвою (наприклад: «Владивосток 8-го червня» (1919. — № 23), «25-го Березіля» (1920. — № 2), переважно обговорюючи водночас і загальні проблеми українства в ширшому і вужчому контекстах.

Розлого вміщувалася аналітично опрацьована інформація під рубрикою «Звістки з часописів» (подекуди займала першу-другу сторінки), пріоритетно висвітлюючи події, дотичні до багатоаспектного українського питання. Нерідко її доповнювала підрубрика «Українська справа в американських журналах». Постійна рубрика «Телеграми» містила короткі повідомлення з усього світу, іменовані назвами актуалізованих міст.

Рубрики «Вісти з України» = «Вісти про Україну» = «Звістки про Україну», «Крайове життя», «Місцеве життя», «Наше життя»

подавали матеріали аналітичного й публіцистичного характеру, відповідні до їх назв.

З метою отримання достовірних статистичних даних Владивостоцька окружна рада запрошувала українців на реєстрацію, про що нагадувалося у всіх числах газети упродовж її виходу. Отримана інформація була вкрай необхідною для забезпечення українцям прав щодо створення у майбутньому автономної державної структури у складі Далеко-Східної Республіки, оскільки, незважаючи на розгорнуту національно-культурну та господарську діяльність і кількісно переважаюче українське населення краю, національним ініціативам та інституціям доводилося постійно долати спротив і несприйняття місцевої влади, яку традиційно формували росіяни.

Підтримуючи прагнення українських підприємців до економічної незалежності і кількісного їх зростання, видавці газети спонукали краян ставати членами новостворених українських спілок і товариств, кидаючи заклик: «Українці Свій до свого!». Зокрема, широко популяризувалося на сторінках щоденника позичково-кооперативне товариство «Чумак» у Владивостоці.

Особлива увага видавців часопису приділялася питанню українського шкільництва. У щоденнику друкувалися обіжники (циркуляри) секретаріату крайової ради, наприклад «Обіжник № 77» — «Всім Окружним Радам на Далекому Сході» за підписом секретаря «по освітнім справам» Гадзамана (1919. — № 19, 23), де йшлося про боротьбу за українську школу для українського громадянства, зокрема про вимогу до Сибірського уряду виділити бюджетні кошти на українські школи, а також пропонувалася «Анкета № 2» із 12 пунктів щодо потреби навчання українською мовою (очевидно, цей обіжник разом з анкетною публікувався у газеті від перших чисел).

Низка публікацій конкретизувала «місцеві» перешкоди, з якими зіштовхувалися організатори освіти українською мовою, зокрема, стаття М. Качановського «Шкільне життя» (1919. — № 19) підсумовувала основні проблеми далекосхідного українського шкільництва: відсутність національної гідності і самосвідомості селян у результаті успішної довготривалої роботи російської пропаганди, що зображала український рух як ганебне явище; рабська психологія української інтелігенції, яка майже беззастережно піддалася русифікаторським впливам; імперська політика дореволюційної Росії і

наслідування її тогочасним сибірсько-далекосхідним урядом. Як результат — лише три українські школи на Далекому Сході (у Владивостоці, Хабаровську і Харбіні) з переважаючим українським населенням краю. Революція в Україні, орієнтація на українську владу в Києві дали могутній поштовх для українізації далекосхідних українців, відновлення їхньої самоідентифікації і зростання вимог до змісту і форми суспільного життя на різних рівнях, зокрема в освіті. Долання спротиву російської влади будь-яким проявам українізації, потужний рух за рідну школу, розгорнутий і на сторінках далекосхідних українських часописів, зокрема й у «Щирому Слові» (читачі активно відгукнулися на анкетне опитування, пропонуване в щоденнику: за короткий час секретаріат отримав сотні «приговорів» з різних сіл краю з вимогами організації української школи* (Качановський М. Шкільне життя. — 1919. — № 19), незабаром дали свої втішні плоди: повсюдно почали відкриватися українські школи (незважаючи на нестачу педагогічних кадрів, на початку 1920-х рр. у краї функціонувало близько 700 українських шкіл [10]).

Дбаючи про якісну освіту рідною мовою та захищаючи права народних учителів, яким доводилося працювати в надзвичайно важких умовах, не лише долаючи труднощі матеріального плану, а й виховуючи поряд з дітьми і почасти зденационалізованих батьків, провадячи не тільки освітню, а й просвітню діяльність, часопис поставив на порядок денний питання їхнього фінансового забезпечення (Пенсії народним учителям. — 1919. — № 33).

У Харбіні заходами Маньчжурської окружної ради на замовлення українського відділу міністерства національностей Далеко-Східної Республіки були надруковані абетка та читанка для початкових шкіл, укладені С. Т. Кукурудзою, та «Історія України» А. Клюка, рекламовані на сторінках «Щирого Слова» (1920. — № 2). Необхідно підкреслити, що Установчі збори винесли постанову, відповідно до якої школам Далеко-Східної Республіки належалося отримати нові підручники з гуманітарних дисциплін, бо «нова ідея

---

* «...на їх підставі Секретаріат дістав згоду від уряду Далеко-Східної республіки на відчинення мережі українських шкіл. Українське міністерство цієї республіки, на чолі з П. В. Марчишиним, виготовило окремий законопроект і почало запроваджувати його в життя, так само, як і почався друк шкільних підручників на засоби цього уряду» [8, с. 5].

незалежності Далеко-Східньої республіки не може бути як слід запроваджена в життя, якщо залишаться старі книжки з ідеями та методами старої царської адміністрації» [8, с. 16].

Ще однією «болючою» темою «Щирого Слова» було питання далекосхідного українського війська. «Представники населення на своїх з'їздах вже не раз заявляли, що вони не дадуть своїх дітей для служби в чужій армії, а коли виникає потреба мати армію, то на Далекому Сході повинна бути армія українська», — писалося у «Щирому Слові» [7, с. 138—139, 251]. Потреба створення українських військових формувань на Далекому Сході, підпорядкованих відповідним національним установам, була викликана необхідністю захисту національних інтересів українського населення Зеленого Клину, зокрема в ході розгортання громадянської війни і загрози мобілізації українців до війська, яке формувалося Сибірським урядом адмірала О. Колчака. Ще 7 квітня 1918 р. у Хабаровську на III Українському далекосхідному з'їзді було прийнято рішення про формування української армії Зеленого Клину. Однак, незважаючи на всі намагання крайової ради, за весь цей час вдалося організувати тільки один український полк ім. Т. Шевченка (без амуніції) у жовтні 1918 р. [3].

Долаючи опір усіх діючих на той час у Сибіру і на Далекому Сході урядів та присутніх іноземних регулярних армій лише навесні 1919 р. у Владивостоці було сформовано 1-й Український далекосхідний новозапорозький курінь вільного козацтва [11]. Спротив Сибірського уряду О. Колчака щодо визнання за українцями права на самовизначення і створення власної армії, постійні контрибуції з селян та примусова мобілізація українців до російської армії спонукали крайовий секретаріат на чолі з Ю. Глушком-Мовою прийняти на таємному засіданні рішення про створення партизанських загонів, які мали стати в майбутньому основою української армії. Однак наміри крайової ради стали відомі колчаківській контррозвідці, і 20 червня 1919 р. за наказом губернатора Примор'я генерала С. Розанова було заарештовано вояків українського куреня у Владивостоці та Юрія Глушка-Мову (якому був винесений вирок смертної кари, замінений пізніше на тюремне ув'язнення. Лише після повалення влади генерала Розанова у Владивостоці 31 січня 1920 р. заарештовані були звільнені) [4]. Вже 22 червня «Щире Слово»

надрукувало «Виняток із протокола 13 засідання» п. н. «Про розформування І українського куріня» і інформацію про репресії проти чільних діячів українського руху (1919. — № 34). На перших сторінках подальших чисел було опубліковано матеріали цієї справи під рубрикою «Розформування Українського війська»: «З приводу заарештування українського куреня» (1919. — № 38), «Похід на українство Далекого Сходу», «Протест Українських організацій міста Владивостока», «Трус у «Просвіті» (1919. — № 40) та ін.

Для «вичерпуючого» знання про події в Україні у газеті вміщувалися «портретні» матеріали визначних українських діячів, причетних до творення новітньої української історії (Королів В. Український діяч Симон Петлюра. — 1920. — № 4; ін.). Поза увагою видання не залишалися і діячі місцевого суспільно-політичного життя (Шешко Федір. Член секретаріату далекосхідної крайової ради. — 1920. — № 2).

На сторінках часопису знаходили своє місце і публіцистичні матеріали, переважно української проблематики (Еле. Український рух і його наслідки. — 1919. — № 33; Ільченко І. Ціль самостійності. — 1919. — № 40; ін.), обговорювалися проблеми економіки краю, передовсім сільськогосподарського профілю, оскільки далекосхідна українська діаспора була переважно селянською (Косозуб Денис. Становище хлібороба. — 1919. — № 23), а також політичні перспективи континенту (Свій. Чи буде мир? — 1919. — № 23).

У підвалі другої-третьої сторінок часопису подавався літературний відділ, де переважно вміщувалися фейлетони «на злобу дня» авторів під криптонімами і псевдонімами, як-от: Терня «Хто краще?» (1919. — № 38—41), Будяк «Страждання» (1919. — № 42), Хімера «Звістки з часописів» (1919. — № 54). Час до часу тут друкувалися малі літературні форми: оповідання Бурлаки «Мрії» (1919. — № 23), О. Бартоша «Хто повидумував всякі штуки» (1919. — № 33) та ін. У перших числах за 1920 р. друкувалася повість-казка Марка Вовчка «Кармелюк».

Віддаючи данину пам'яті українському генію, у часописі з продовженням друкувався «критично біографічний нарис» В. Краніхфельда «Тарас Шевченко — співак України» (1919. — № 38—54, [?]).

У липні 1919 р. В. Гниломир започаткував авторську рубрику «З подорожі по краю», в якій ділився враженнями про розвій ук-

раїнського життя на Далекому Сході в епістолярному стилі (як-от: Лист 1-й. — 1919. — № 54). Одночасно з'явилася рубрика «По Сібіру», яку започаткувала стаття автора під псевдонімом Свй «Наші завдання», певним чином доповнюючи попереднього дописувача, задаючи напрямні організованого життя українського громадянства краю. Не залишалися поза увагою видання й українці в інших країнах Азійського регіону, про що свідчить стаття автора під псевдонімом Дзвінок «Українська справа в маньчжурській окрузі» (1919. — № 41) (окрім того, в часописі функціонувала рубрика «Вісти з Маньчжурії»).

З початком весни 1920 р. секретаріат Далекосхідної української крайової ради розпочав підготовку до проведення чергового, п'ятого, Українського далекосхідного з'їзду (початково був запланований на 20 квітня 1920 р. у Владивостоці), ознайомлюючи українське громадянство краю із першочерговими завданнями, нагальність реалізації яких вважав на часі: прийняття конституції українства Далекого Сходу, розгортання організаційної роботи серед українців Зеленого Клину щодо національно-культурних потреб, вирішення економічних проблем (розподіл землі, переселення, покращання господарювання, придбання сільськогосподарського реманенту, насінневого матеріалу, створення кооперативів тощо), а також шкільництва та освіти, формування війська і т. п. (До українського населення далекого сходу. — 1920. — № 2, 4). З різних причин, пов'язаних зі швидкою зміною воєнно-політичної ситуації, цей з'їзд не відбувся.

1920 р. остання сторінка газети відводилася під «Русскую Страницу», нагальна потреба в якій обґрунтовувалася необхідністю інформування російської спільноти про українство загалом та події у житті українського суспільства зокрема, оскільки, незважаючи на особливе зацікавлення російської преси українським питанням, «наблюдается отсутствие самых элементарных понятий и сведений по всем вопросам украинской жизни», а в російському середовищі переважна більшість осіб, кіл і партій ставляться до українства вороже, користуючись «мутними источниками для получения сведений об украинстве» (Редакция. О «Русской» страницѣ. — 1920. — № 2).

Редакція одразу застерегла, що не буде вдаватися до гострих дискусій: «Полемика с враждебными силами будет занимать незначительное место в нашей газетѣ, т. к. по нашему мнению — самый

сильный полемический прием — это выяснение действительной правды событий» (Редакция. О «Русской» страницѣ. — 1920. — № 2). Підкреслюючи прагнення сприяти мирній співпраці двох великих слов'янських народів, редакція пропонувала вивчення основних етапів української історії, зокрема історії української революції. Одразу ж і було розпочато публікацію нарисів «Опять Украинский Вопрос» (1920. — № 2—4) з викладом історії від першого тисячоліття.

Бажаючи роздобути кошти на випуск щоденника, редакція надавала газетну площу під друк приватних оголошень; на сторінках газети постійно вміщувалися рекламні матеріали українських товариств, які пропонували свої послуги і запрошували до членства і співпраці: «Український Далекосхідний Крайовий Кооператив «Чумак», «Українське Кооперативне Товариство «Хлібороб», «Українське Споживче Товариство «Запорожець». Окрім того, подавалася реклама кіоску товариства «Просвіта» з переліком пропонованої друкованої продукції, а також окремих новодруків, анонси концертів, театральних вистав, «етнографічних» вечорів і т. п. Зокрема, широко повідомлялося про концерт до днів пам'яті Т. Шевченка у березні 1920 р., який влаштувало у театрі «Золотий Ріг» товариство «Просвіта» у Владивостоці. Про ентузіазм і потужні самодіяльні сили місцевого українства свідчить неповний перелік анонсованих понад 20 акцій святкового вечора: реферат «Т. Г. Шевченко, його життя й діла» Миколи Новицького, «Великий чоловічий і жіночий хор», опера на три дії «Назар Стодоля» (головний режисер — Юрій Мова), «хор сліпців» під орудою В. Буймистренка, «духовий оркестр» і виступ низки інших виконавців (1920. — № 2).

1919 р. постійно подавалася відповідна інформація під рубриками «Театри», «Цирк», «Рух потягів», «На залізниці» і т. ін. Різноманітні повідомлення вміщувалися під рубрикою «Оголошення» (до слова, закликалося подавати оголошення різними мовами). Постійним було оголошення про вакансію у газеті посади машиністки з добрим володінням української мови.

Для підбиття підсумків діяльності української громади Зеленого Клину від початку революції 1917 р. секретаріат Далекосхідної української крайової ради ухвалив організувати у Владивостоці виставку, яка мала відкритися 20 квітня 1920 р., про що йшлося у рекламних оголошеннях «Українська виставка» (1920. — № 2, 4).

Програма виставки охоплювала презентацію результатів діяльності українських видавничих товариств, експозицію виробів українських ремісників, продуктів традиційного українського бджільництва. Особлива увага надавалася продукції новостворених далекосхідних українських кооперативів, пропонувалося подавати до виставки діаграми різних галузей діяльності, статистичні дані тощо.

Малий наклад часопису і відсутність достатніх коштів від платних оголошень поставили під загрозу видання щоденника (Видавництво. Відозва. — 1919. — № 54), це змусило видавців звертатися до читачів за підтримкою. Маючи змогу оглянути *de visu* неповний комплект газети (зберігається у Російській національній бібліотеці, м. Санкт-Петербург), висловлюємо припущення, що на цьому числі, датованому 17 липня 1910 р., її видавання могло призупинитися. Другий річник розпочався наприкінці березня 1920 р. (зокрема, № 2 датовано «25 Березіля» з приміткою: «Тимчасово виходить два рази на тиждень»).

Останнє відоме дослідникам число (№ 10) за 1920 р. «Щирого Слова» датовано 25 квітня [6].

Наостанок необхідно вказати, що із часописом «Щире Слово» тісно співпрацював визначний далекосхідний, пізніше — діаспорний журналіст, редактор, громадсько-політичний діяч і науковець Іван Світ, який поєднував керівництво Далекосхідним українським пресовим бюро у Владивостоці [9, с. IX] з активною журналістською діяльністю. Саме до праць цього вченого звертаються дослідники далекосхідного українства, зокрема його преси, — як безпосереднього учасника тогочасних подій, авторитетного знавця азійської україніки і творця організованого українського громадського життя на Зеленому Клині.

Бурхливий розвиток української преси на Далекому Сході, який припав на 1917 р., почав активно згортатися з остаточним утвердженням радянської влади на цих теренах 1922 р. Коли почалися масові репресії проти українських активістів (яких арештовували першочергово, на відміну від білогвардійських), українське громадське життя було зведено до мінімуму, багато діячів з України та Зеленого Клину перебралися до Маньчжурії, де в сприятливіших умовах можна було провадити суспільно-культурне та громадсько-політичне життя.

1. Андрусяк М. Державні змагання українців на Далекому Сході в 1917—1920 рр. [Електронний ресурс] / М. Андрусяк. — Режим доступу: http://etno.ua/web.org/lib/zklyn_1.html.
2. Енциклопедія Українознавства : слов. частина : перевид. в Україні. — Львів, 1993. — Т. 2. — С. 776.
3. Каліберда Ю. Ю. Український військовий рух на Далекому Сході Росії (1917—1922) [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Каліберда. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2010/Istoria/65468.doc.htm.
4. Мамай А. За Сибирью, где солнце всходит, или Почему не состоялась в Зеленом Клине вторая Украина / Александр Мамай // Зеркало недели. — 1999. — № 42.
5. Попок А. Громадсько-політичне та релігійне життя українців на Далекому Сході в ХХ ст. / А. Попок // Український історичний журнал. — К., 1998. — № 6. — С. 54—68.
6. Попок А. Україномовна преса в регіоні [Електронний ресурс] / Андрій Попок. — Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/841/1/>.
7. Попок А. Українські поселення на Далекому Сході : іст.-соціолог. нарис / Андрій Попок. — К., 2001.
8. Світ І. Суд над українцями в Чіті / І. Світ. — Лондон, 1964. — 38 с.
9. Світ І. Українсько-японські взаємини 1903—1945: Історичний огляд і спостереження / Іван Світ. — Нью-Йорк, 1972. — 372 с.
10. Хрестоматія з географії України : посіб. для вчителя [Електронний ресурс] / упоряд.: П. О. Масляк, П. Г. Шищенко. — К. : Генеза, 1994. — 448 с. — Режим доступу: http://geoknigi.com/book_view.php?id=521.
11. Черномаз В. Українські акценти [Електронний ресурс] / В'ячеслав Черномаз // Зовнішні справи. — 2008. — № 12. — Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/article.html?id=279>.

Лідія Сніцарчук

МЕДІАДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАД МІСТ ТИФЛІСА І ТРАПЕЗУНДА 1917—1918 рр.

У статті висвітлено специфіку створення і функціонування газет, видаваних українськими громадами міст Тифліса та Трапезунда у 1917—1918 рр.; визначено їх завдання, проаналізовано лейттеми їх змісту.

Ключові слова: *українські громади, функціонування газет, 1917—1918 рр., українська преса в Тифлісі, українська преса в Трапезунді.*